

לאחר חטא המרגלים עומד משה בפרץ ומתפלל להצלת עם ישראל מהעונש. כך הוא עושה ביחס לשני החטאים החמורים בהם נכשלו במדבר.

אך יש הבדל: כשחטאו בעגל התפלל משה ובא מכח זכות אבות: "זָכַר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ ... וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתְּךָ לְזָרְעֶכֶם וְנָחֳלוּ לְעַלְמִים" (שמות לב, יג) ונשמעה תפילתו: "וַיִּנָּחֶם ה' עַל־הַרְעָה אֲשֶׁר דִּבַּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ". (שם, יד)

בפרשתנו בחטא המרגלים הזכיר משה בתפילתו רק שלא יהיה חילול ה' ולא הזכיר זכות אבות. הרמב"ן (פרק יד פסוק יז) תירץ שאלה זו: "ולא הזכיר "נוצר חסד לאלפים", כי לא בזכות אבות נתפלל משה עכשיו ולא הזכיר בתפילה הזאת לאברהם ליצחק וליעקב כלל. והטעם בעבור שהארץ ניתנה לאבות ומהם ירשוה, והם מורדים באבותם ולא היו חפצים במתנה שלהם אשר האבות היו בוחרים בה מאד, והיאך יאמר "וכל הארץ הזאת אתן לזרעכם" והם אומרים אי אפשרנו (אין רצוננו) במתנה זו".

נראה שכוונתו של הרמב"ן היא כי מי שהנהגתו מנוגדת לאבות, אין לו זכות אבות. ואמנם גם בחטא העגל לא הלכו בדרכי אבות אבל ניתן לומר שחטאם נבע מתוך רצון לחפש דרך לעבוד את ה' וחשבו שעל ידי אמצעי מוחשי יוכלו לעשות זאת טוב יותר. הם היו עדיין במגמה התואמת עקרונית לדרכם של האבות גם אם בפועל נכשלו ונפלו. ממילא ניתן ללמד עליהם זכות ולהזכיר זכות אבות שאכן סייעה להקל בעונשם. לעומת זאת בחטא המרגלים שדיברו כנגד ארץ ישראל, פרשו מדרכי האבות שחיבבו את הארץ וחמדו אותה בכל מאודם. ולכן משה מנוע מלהזכיר ולהתפלל מכח זכות אבות שהיא בעוכם.

כלב ויהושע התחברו לאבות ובכך ניצלו מעצת מרגלים

כלב השתטח על קברי האבות בחברון חיבר עצמו להנהגתם ושאב כוחות של אהבת הארץ. זכותם עמדה לו לעמוד כנגד כל המרגלים ולומר טובה הארץ מאוד מאוד. גם יהושע נתברך מפי משה "י-ה יושעך מעצת מרגלים". ה' הנוספת היא ה' שנלקחה משמה של שרי ומכוחה מקבל סגולת האבות והאמהות ונושע מדרכם הקלוקלת של המרגלים.

מעלת האבות לא רק שלא מסייעת אלא מחייבת. כך ניתן להבין מהזכרת האבות בתוך פסוקי התוכחה המתארת את החרבן והגלות שהיא העונש על חטא המרגלים (ויקרא כו, מב): "וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאָף אֶת־בְּרִיתִי יִצְחָק וְאָף אֶת־בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזָכֹר וְהָאָרֶץ אֲזָכֹר".

המגיד מדובנה שאל למה מופיע פסוק זה באמצע התוכחה ולמה נכתבו האבות בסדר הפוך אחורנית? ובאר על פי משל. שני אנשים הובאו לפני השופט בעוון גניבה. שאל אותם השופט לשמם ושם אביהם. ענה הראשון פלוני בן פלוני. אמר לו השופט אני מכיר גם את אביך וגם הוא היה גנב, דינך לשלש שנות מאסר. וכשהשני אמר את שמו ושם אביו אמר השופט גם את אביך אני מכיר היטב והוא היה רב גדול. גזר דינך ארבע שנות מאסר. תמה האסיר למה גרע חלקי? ענה השופט חברך קיבל חינוך גרוע ולכן הגיע למה שהגיע אבל אתה בן טובים בן רבנים ומגיע לך עונש חמור יותר על פשיעתך. הקטיגור טען שיש להחמיר בעונשו עוד יותר שהרי גם סבו היה רב חשוב וכן אבי הסבא, יש להחמיר עוד יותר בעונשו. מידת העונש מושפעת מהתנאים הסביבתיים של החוטא. אמר המגיד מדובנה לכן בא פסוק זה בתוך התוכחה כי הוא חלק מהתביעה על עם ישראל. זרע קודש המושתת על אבות האומה הקדושים לא אמורים לחטוא. בני יעקב בן יצחק שהוא בן אברהם שלא הולכים בדרכם נתבעים על כך בכפלים. זכות האבות בהקשר זה מהווה תביעה כלפי עם ישראל שלא נהג כמצופה ממנו.

להרבות בשבח הארץ ולדבר בשבחה, לראות טובתה ולפרסם מעלתה היא תשובת המשקל שאנו מחויבים בה. זו דרך אבותינו בה יש לדבוק. אז נזכה שזכות אבות תגן בעדנו ותועיל לנו להתברך ולנחול את הארץ.
שבת שלום ומבורך

שושנה נגר